

Տարեկան 10 ր., վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 փ., ամիսը՝ 1 ր., հաստով 5 փ.:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисть Редакция „Нор-Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի առաջ օրերից) ժամը 9-ից 3-ը: Յայտարարությունները ընդունվում են ամեն լեզուներով: Յայտարարությունները բառին 2 փ., բնականների համար՝ կրկնապատիկ:

ԲՈՎԼԻՆԵՆԻՐԻՆ
Քրոնիկան.— Լուրեր:
Մեզ գրում են.— Ռոստովից Տ/վ.:
Հաղարկից: Երևանից: Բազումից:
Բաբուն:
Հարմանալի գործընկերներ:
Իշխան Միքայել Բեհրոյան:
Թղթակցու թիւնն էր.— Նա-
մակ Ֆրանսիայից, Պարիզ:
Քաղաքական.— Անդրա: Հարա-
ւային Սֆերիկա: Մարտինիկ կղզին և
հրաբուխը:
Հեռագրական լուրեր:
Բանասիրական.— Բուխարայի
անցեալից և ներկայից:
Տեղեկատու:
Յայտարարություններ:

ԵՐՈՆԻԿԱՆ

Երկուշաբթի, մայիսի 6-ին, Նորին
Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր
Կայսր Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչի ծննդ-
դեան օրը, Ալեքսանդր-Նևսկու զինուո-
րական տաճարում հանդիսաւոր գահա-
նական մայթիքով կատարուեց, որի մի-
ջոյնին Արսենալի իւրան վրայ 21 անգամ
թնդանով արձակուեց: Հանդիսաւոր
գահաւանական մայթիքներ կատարուե-
ցին Նմանապէս Վանքի աւագ եկեղեցում
և միւս ղաւանութեանց աղօթատեղիներում:
Քաղաքն առատութեամբ զարգացած
էր գրեթէ անբռնելի, իսկ երեկոյեան լուսա-
վառութիւն կար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՐԻՍԲԵՐԵՏԻ ԱՆՏԵՆԻՆԵՆ ԵՒ ՆԵՐԿԵՆԻՆԵՆ
(ձառագարնորդական ապաւորութիւններ և գե-
տաւորութիւններ)
IX*)
Կառավարութեան ձեռն Քոլսարայում
բանակաւորական է: Առաջին հաստա-
տուած օրէնքներ չկան, այլ շարքաթի
համաձայն է կառավարում երկրը: Եմբն
է երկրը կառավարում, և նրա իրա-
ւունքները չեն սահմանափակուած օրէն-
քի մի օր և է կէտով: Նա անսահման իշ-
խանութիւն ունի իւր հպատակներին
կեանքի, մահուան և կարգաւորութեան վրայ:
Երկրի նահանգապետներին, մինիստրնե-
րին ինքն է նշանակում և արձակում ըստ
իր բարեհայեցողութեան և կամքի: Պե-
տական խորհուրդը գոյութիւն չունի, այլ
էմբրիոն հրամանները կատարելու համար
կան մի քանի բարձր աստիճանաւորներ,
որոնցից գլխաւորներն են զադի-քալեա-
նը և գուշ-բէկին:
Քուր հոգեւոր, կրօնական, դատա-
տանական գործերը զադի-քալեանի ի-
րաւասութեան են ենթարկուած, և նա
դատում և վճռում է ըստ շարքաթի,
Հադի-քալեանը, որ մինչայն ժամանակ
կրօնական գործերի և արդարադատու-
թեան մինիստրն է, իրաւունք ունի, ա-
ռանց էմբրիոն նախօրը թոյլտուութեան,
յանցաւորներին մահուան պատժի դա-
տապարտելու և իւր վճիռը գործադրելի
առնու: Ի հարկէ գրանով էմբրիոն իրա-
ւունքները չեն սահմանափակուած, բայց
էմբրիոն երբեմն ստիպուած է լինում դա-
դի քալեանի խորհուրդներին դիմելու:
Մեշիքները, զարգացած խոյսպէս դա-
դի-քալեանի իրաւասութեան են են-
թարկուած: Իսկ գրանից, ամուսնու-
թեան, ամուսնալուծութեան և ընտա-

— Երկուշաբթի, մայիսի 6-ին, Նորին
Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր
Կայսր Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչի ծննդ-
դեան օրը, Ալեքսանդր-Նևսկու զինուո-
րական տաճարում հանդիսաւոր գահա-
նական մայթիքով կատարուեց, որի մի-
ջոյնին Արսենալի իւրան վրայ 21 անգամ
թնդանով արձակուեց: Հանդիսաւոր
գահաւանական մայթիքներ կատարուե-
ցին Նմանապէս Վանքի աւագ եկեղեցում
և միւս ղաւանութեանց աղօթատեղիներում:
Քաղաքն առատութեամբ զարգացած
էր գրեթէ անբռնելի, իսկ երեկոյեան լուսա-
վառութիւն կար:

— «Կալապա»-ին Պետերբուրգից հե-
ռագրում են, որ գնդապետ Տրաֆիմով
նշանակուած է Գովառի կառավարապե-
տի ղեկաւորական տեսչի պաշտօնակա-
տար:

— Լուսաւորութեան նախկին մինիստր
գեներալ-ադ. Վանիսկովսկին, շնորհաւոր-
ւածով, ընտրուած է Պետերբուրգի հա-
մալաւարտի պատուաւոր անդամ այդ հա-
մալաւարտի խորհրդի արտակարգ ժո-
ղովում:

— Համալսարանական երկրի օգտին
Կարմիր Խաչի բուսաց ընկերութեան
Կովկասի ճիւղի վարչութիւնն ապրիլի
15-ից մինչև մայիսի 1-ն ստացել է
21,570 ր., իսկ առաջուայ ստացած-
նեկան այլ գործերը նոյնպէս դադի-քա-
լեան է վճռում:
Դուշ բէկին ֆինանսներին մինիստրն է:
Երկրում ժողովուրդը բոլոր հարկերը դրան
են ուղարկում: Սակայն մինիստրն զեռ-
նով նրա իրաւունքները չեն սահմանա-
փակուած: Դուշ-բէկին մինիստրն ժամանակ
և արտաքին գործերի ու պալատի մի-
նիստրն է: Էմբրիոն յետոյ առաջին մար-
դը պետութեան մէջ նա է:
Այժմ գուշ-բէկին այնպիսի բարձր ի-
րաւունքներ է վայելում, որ Բուխարայի
անցեալ պատմութեան մէջ չառ քիչ
անգամ է պատահել:
Վերա մենք ասացինք, որ էմբրիոն մըշ-
տապէս Գեդիքնէ քաղաքում է ապրում:
Ահա քանի տարի կայ, որ նա իւր մայ-
րաքաղաք Բուխարան օտը չէ դրել: Է-
մբրիոն քաղաքապետութեան ժամանակ Բու-
խարայում փոխաբայի պաշտօնը գուշ-
բէկին է վարում: Դուշ-բէկին էմբրիոն աջ
ձեռքն է, նրա աչքի լոյսն է: Ամբողջ
երկրում էմբրիոն մինիստրն նրան է հա-
տուած: Հադի-քալեանը, կրօնապետ լինե-
լով, երբեմն իւր վնասն է գնում էմբրիոն
ձեռնարկութիւններին վրայ, քաղաքա-
նով որ շարքաթի հակառակ են դրանք:
Իսկ գուշ-բէկին հակադէպ է գնում դա-
դի-քալեանին և իւր ազդեցիկ ձայնով
կռիւթ թաթը թնդում է էմբրիոն կողմը:
Էմբրիոն այնքան հաւատում է գուշ-բէ-
կին, որ իւր իրաւունքները մի քանիսը
վերջինս է յանձնել: Այսպէս, օրինակ,
գուշ-բէկին երկրի բարձր, ամենալու-
սաւորները յանձնել է իւր ազդեցիկա-
նեան և նրանց, որոնք թաթի ազդե-
նունքներ են տուել իրեն: Ի հարկէ, ա-
ռանց էմբրիոն պիտութեան չէ արել այդ,
բայց էմբրիոն հրամանները լոկ անուանա-
կան են:
Նահանգները կառավարում են բէկերը,
որոնք նշանակուած և արձակուած են է-
մբրիոն: Ամեն մի նահանգը բաժանուած է
մի քանի «ամալ»-աւորութեան, որ հա-

նորին հետ միասին — 72,987 ր. 41 փ.:
— «Նով. Օր.» հաղորդում է, որ այս
ամբան ընթացքում Բորժոմի և Երաս-
թումանի միջև բանելու են մարդատար
օտոմոբիլներ: Օտոմոբիլներն ունեն, պ
Քիւշարեան, այդ բանի համար թոյլտ-
ւութիւն է խնդրում ճանապարհների
հաղորդակցութեան մինիստրութիւնից:
— «Ինտելիգենտ Ռեւ» թերթի № 116-
ում հրատարակուած է երեսնամարդ ռուս
հայապէտ պ. Իւրի Վեսելովսկու մի նոր
յօդուածը հայոց գրականութեան մասին
«Հայ յոսեփոս-բանաստեղծ» վերնագրով,
որը վերաբերում է Պետրոս Դուրեանին:
— Թիֆլիսի 5-րդ քաղաքաւարում,
Ակիմովսկայ փողոցում, մայիսի 4-ի
լոյս 5-ի գիշերը գտնուած է մի անյայտ
մարդու դիակ երեսի, վզի, գոտակաւորի,
կրծքի և ձախ ձեռքի վրայ դաշոյնով
հասցրած վերքերով: Սպանուածը մօտ
30 տարեկան մի առողջակամ մարդ էր
երեսիւ հարկաւորական հագուստով: Գրա-
նուած գտնուած է մի անցնողով պար-
կահայտակ Աւագ Մնացականեան աղ-
գանուով, բայց նրա մօտ գտնուած ու-
րիշ զէնքերից և նմանակներից երեսում է,
որ նրա ազգանունը հաւանականորէն
Դարչեան է: Ինչպէս երեսում է, սպանու-
թիւնը կատարուած է ոչ կողոպտելու նը-
պտակով, որովհետեւ ժամացոյցը և փողի
քապը մօտն էին: Սպանողը կամ սպա-
նողները յայտնի չեն:

մանան է մեր գաւառներին: Ամբողջ-
ութիւնները կառավարում են ամալ-
թաները, որոնք բէկերի իրաւասու-
թեան են ենթարկուած:
Բացի գործում ծառայողներից, պետու-
թեան ոչ մի պաշտօնեայ ռուսիկ չէ ըս-
տանում: Պալատում եղող բարձր աստի-
ճանաւորներն էմբրիոն օրդուսութեան են
ապրում: Էմբրիոն տարին մի քանի անգամ,
մասնաւոր յայտնի առնելին, իւր պաշ-
տօնաներին թանկագին նուէրներ է
տալիս: Այդ նուէրներով պիտի նրանք
իրենց գոյութիւնը պահպանեն: Ռուսիկ
քաղաքապետութիւնն ամենամեծ շահերով
կաշառակերութիւն է առաջ բերել: Գա-
շառք առնելը նուէրի ձեռք, Բուխարա-
յում չի դատապարտուած: Բէկերը, այսին-
քան նահանգապետները, նոյնպէս օտնիկ
չեն ստանում, այլ կառավարում են ժո-
ղովրդական հասոյթներով, որ հարկերի
ձեռք է ստացում: Հարկերի մի մասը բէ-
կերն ուղարկում են գուշ-բէկին: Այդ նուէրնե-
րը կառավարութիւնից ամեն մի բէկու-
թեան վրայ օրդուած են լինում առաւ-
նում են:
Ստացուած հասոյթներն էմբրիոն ծախ-
սում է ըստ իւր անձնական հաւեցողու-
թեան: Ծախսելով գործի պահպանման
համար և իւր պաշտօնաներին նուէրներ
տալուց յետոյ, մնացածը մնում է էմբրիոն,
ինչպէս սեպհական դրամագուլ: Երբեմն
երբեմն պատահում է, որ էմբրիոն ըստ իւր
հայեցողութեան իրեն վերապահուած
գումարները ծախսում է մի օրէն հա-
տարակական ձեռնարկութեան համար:
Ժողովրդական կրթութեան ծախքերը
պետական հոգեւորութիւնից դուրս են
գտնուած: Դպրոցները և միջնոցները, ու
ընդ գաղի քալեանի իրաւասութեան
են ենթարկուած, կառավարում են սեպ-
հական շէնքերի եկամուտներով, որոնց
կտակում են բարեբարները: Դպրոցները
և միջնոցները հարկերից բոլորովին ա-
զատ են: Ազատ են հարկերից նոյնպէս
նրանց նոյնրուած շէնքերը: Սյուպիսի շէն-

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ
ՌՈՍՏՈՎԻՅ Տ/վ.— Օպրիկի 30-ին հասա-
տեղս պարսից շահն իւր շը-
քախմբով և հետնորդներով: Կայսրանում
գիմարեցին երկրի քաղաքացիական և
զինուորական բարձր պաշտօնեաները:
Դիմաւորեցին նաև քաղաքի պարսկա-
հայտակ հայերն այդ ու հաց մատուցա-
նելով և յայտնեցին իրենց շնորհակալու-
թիւնն իրենց խնդիրը կատարած լի
ներուն և իրենց գիւղերի անտանելի դը-
րութիւնը թիթեացիներին համար: Պարս-
կաստակ և հնդկաստանի հայոց առաջ-
նորդական փոխանորդ հայրը Բազում
վարդ. Վարդապետանց ևս քաղաքս պա-
տահելով և անկարող լինելով ժամանա-
կին դիմաւորել վնասպետին՝ մի քիչ ուշ
հասաւ կայսրան: Ն. մեծութիւն շահը նկա-
տելով արժ. հօրը՝ հաճեց հրաւիրել
իւր մօտ, խօսել հետը հայր սուրբը խօ-
սում էր պարսկերէն, առանց թարգմա-
նի նորին մեծութեան հետ, և թարգ-
մանով թարգմեղն սաղաքամի հետ:
Վարդապետան վարդապետն, իւր թե-
մի գործերի համար եկած լինելով Ռոս-
տայ, վերադառնում է ս. Էջմիածին՝
յայնպիսի շուտով իւր պաշտօնավայրը
վերադառնալու համար: Նրա հետ ուղեո-
րուելու է նաև ս. Պետրբուրգի համալ-
սարանի արեւելեան լեզուների բաժնի
ուսանող Սմբատ սարկաւազը (ս. Էջ-
միածին միաբան), որին Ազգաբնական
ընկերութիւնը 250 ր. է յատկացրել իւր
ճանապարհածախս: Ընթերցանակ սար

քերը կոչում են «վազքի մուլքեր»:
Հարկերի տասնամորդական սխառմը
Բուխարայում նոյնպէս գոյութիւն ունի:
Բերքերի 1/10-ական մասը յօգուտ կառա-
վարութեան է: Երկրագործը չի կարող
իւր ժողոված ցորենը, գարին, կորեկը և
այլն ծախել կամ գործադրել, մինչև որ
ամալթանը չհափի և չորոշի հարկերի
քանակը: Հարկերի քանակը օրդուսից
յետոյ, էմբրիոն նոյն տարւոյ բերքե-
րը գահատութեան է ենթարկում և առաջ
իրաւունք է տալիս իւրա-
քանչիւր երկրագործի գրեթէ կամ
երեքերորդ վճարել հարկերը: Բերքերի
հարկն ստանում են բէկերը. իսկ էմբրիոն
առաւմին յանձնարարականներն այդ
բերքերը ծախում են աճողով և առաւմին
գրամ դարձնում: Սյուք բերքերի գնողնե-
րը սովորաբար լինում են բէկերի գաղա-
նի գործակալները, ժողոված հարկերն
ուղարկում են գուշ-բէկին, որին տալիս
են և մի նշանաւոր նուէր: Այդ նուէրնե-
րը կառավարութիւնից ամեն մի բէկու-
թեան վրայ օրդուած են լինում առաւ-
մին:
Վաճառականները, նոյնպէս Բուխա-
րայում գտնուող ռուսահայտակները,
իրենց շրջանառութեան 1/10-ական մասը
տալիս են իւր յօգուտ կառավարութեան:
Օրինակ, եթէ վաճառականը տարւոյ
ընթացքում 10,000 ռուբլու ապրանք է
ծախում, դրա 1/10 ական մասը, որ 250
րուբլի կանի, պիտի յօգուտ կառավա-
րութեան տայ: Վաճառականներից ժո-
ղովուրդ հարկը «գեղաբաթ» է կոչուած,
ժողովուրդը— «գեղաբաթ» լինում: Բոլորհետեւ գեղա-
բաթ չլինելը օրդուած կառավարու-
թիւնից կորուած մտածանքներ չեն ու-
նենում, այդ պատճառով դրանք կար-
գանում են իրենց դատարկ զրգանքները
լցնել կառավարութեան հասնող եկա-
մուտներով: Սովորաբար վաճառական-
ները թաքցնում են իրենց տարւոյ ե-
կամուտները շափը և զեարթչիւններին

կաւազը մի չորս ամսից պիտի վերա-
դառնայ իւր ուսումը շարունակելու:
Չառ հետաքրքրական են Վարդապե-
տան հայր սուրբի հաղորդած տեղեկու-
թիւնները մանաւանդ հնդկաստանի և
չըջակայ կղզիների հայոց թիւի և եկե-
ղեցիների ու նրանց հարստութեան մա-
սին: Սրբէն պարզ է, որ շուտով Հնդ-
կաստանում հայ չի մնալու ու եկեղեցի-
ները և նրանց առաջին հարստութիւն-
ները կորստի են մատուցելու, ինչպէս
մինչև այժմ կորստի են մատուցուած շառ
կտակներ, նոյն իսկ մի երկու եկեղեցի-
ներ իրենց ունեցածով կաթողիկոսների
ձեռքն անցնելով: Սրբեօք երբ պէտք է
մեր հոգեւոր բարձր իշխանութիւնը մի
յատուկ նուիրակ ուղարկէ՝ հնդկաստան,
որը մի քանի տարի մնալով այնտեղ,
իւր բոճիկը ս. Էջմիածինը ստանալով,
բոլոր գործերի հանգամանքներն ուսում-
նասիրելու ու դատի կամ ուրիշ միջոցնե-
րով կորած կամ կորչելու հարստու-
թիւններն ազատել, իսկ եղածներն ա-
պագայի համար ապահովել:

ՂԱԶԱՐԻՅ.— Օպրիկի 29-ի գիշերուայ
ժամը 11-ին կողոպտուել են տեղիս ռու-
սաց և հայոց եկեղեցիները, որոնք գրեթէ
նուրմ են գաւառական վարչութեան չի-
նութեան, պրիստակի տան և գիւղական
պահպանների ընկալաւորի գիմանց՝ 50—
80 օսանալի հեռաւորութեան վրայ:
2 արագորդները տարել են համարեա
միմիայն գրամը, իսկ շատ արագորդն
լրերը, որոնք բաց գրուած են եղել,

շատ քիչ են ցոյց տալիս: Զեարթչի-
ներն էլ շատ չեն ստիպուած. յօգուտ ի-
րենց զրգանքի առում են մի ողորդ գու-
մար և լուում: Զեարթչիները և ամալթ-
թաներն իրենց կերածից միշտ մասն
և բաժին պիտի հանեն բէկերին, վերջին-
ներս էլ, իրենց հերթին, գուշ-բէկին և
էմբրիոն:

Անյայտնի է, որ հարկերի այսպիսի
սխառմը կառավարականութեան և անար-
դարութեան ահապին դանդի է բանում
բէկերի, ամալթթաների և զեարթչի-
ների առաջ: Վաճառական դասը համե-
մատած երկրագործ ղառի հետ շատ
թեթեւ է: Բայց վրայ Բուխարայի երկրա-
գործ և գիւղացիներն անկիւններին, որոնք
անտրուած տանում են ամենաօրոյց
բէկերի և ամալթթաների լուծը: Երբ
դաւանութեան բաժակը լցում է, դժբաղդ
ընակիւնները բէկերից գահատուում են
էմբրիոն: Սակաւ են պատահում այդպիսի
գահատաներ, բայց էմբրիոն առաւմ պա-
տիժներն էլ բէկերին խիստ են լինում:
Ժողովուրդին շափազանց բռնութիւններին
ենթարկող բէկերը (շափաւոր բռնու-
թիւնները և կաշառքները ներքին և նոյն
իսկ թոյլատրելի են) զրկում են իրենց
բոլոր աստիճաններից և պաշտօններից:
Նրանց կայքերը գրաւում են, և զբա-
ցից հատուցում են զրկուածները կը-
րած նիւթական վնասները: Երբեմն
այդպիսի բէկերն էմբրիոն հրամանով մըշ-
րակներին հարուածներ են ստանում: Ընդ-
հանրապէս, պատժուած բէկերի համար
շատ դժուար է լինում նորից գրաւել
էմբրիոն ուղարկութիւնը և վերականգնել
իրենց ընկած վարկը:
Էմբրիոն երբեմն այնպիսիներն է դուրս
գալիս և ճանապարհորդում է իւր երկ-
րում: Ամեն մի նահանգի սահմանում
նոյն սահմանի բէկն ընդառաջում է էմբ-
րին իւր շրջախմբով:
Բուխարային ոչ միայն ստրկաբար
կախումն ունի էմբրիոն, այլ և ստրկաբար

*) Տե՛ս նախորդ № 67.

մնացել են առանց ձեռք տալու: Ռուսաց եկեղեցու վնասը 13 բուրլու չափ է, իսկ հայերինը 60 բուրլու: Դժուար է երևա-
կայել, թէ կը գտնուին անյայտ շարա-
գործները: Հայաց եկեղեցու մոմի սեղանը
սաստիկ զորդիւնով կտարատելու ձայնը
լսել են թէ պրիստաւը պատահանի
առջևից և թէ պոստի ցրուիլը, որոնցից
առաջինը զարմացել է զորդիւնը լսելով
և երկրորդը վախեցել ու փախել է տուն:
Չարագործները երկու եկեղեցին էլ պա-
տահաններին են մտել:

Երեմիան.— Մօտ օրերս մեր քաղա-
քի և շրջակայ գիւղերի թուրքաբնակ
թաղերը, շատ քիչերէն բացառու-
թեամբ, երգում տունի և ընդունեցին
ուսանապատակութիւն: Նրանց բնակու-
թեան տեղերն առաջին որոշուած
չեն, սպասուում է նոր կարգադրութեան
մինչև ամսոյս վերջը: Լսուում է, որ պէտք
է տեղափոխեն Ռուսիայի ներքին նա-
հանքները և Սիբիրը:

— Հետոյ կըսեն չինի երկաթու-
ղու գծի շարունակութիւնը մինչև աս-
մանալուի Ջուլֆա կայարանը: Նոր
գիծը չինում են Ուլուխալու կայարա-
նից, այսպիսով մեր քաղաքը զրկուեց
ուղիղ հաղորդակցութեան մէջ լինելուց
Պարսկաստանի հետ:

— Եղանակները մեզանում շարունակ-
ւում են բոլորովին դարձանային. անձ-
րենքը տեղում են անընդհատ: Անձրե-
զալը շատ միջիմառային երևոյթ է,
բայց անցեալ օրն անձրեւախառն և բա-
ւականին խոշոր կարկուտը զգալի կեր-
պով վնասեց առանց այն էլ վնասուած
այգիները:

— Առետուրը խիստ կերպով կանգ է
առել. օր օրի վրայ սնանկացողները
սուկի պէս բուսնում են:

ԲԱՅՈՒՆԻՑ.— Կերպիւր շարունակու-
մ է դեռ: Այժմ էլ անակնադի կարգը
հասել է տեղիս դերձակներին, որոնցից

է արտայայտուած նրան իւր յարգանքը:
Էմիրի մուտքի օրն ամենը թղթում են
իրենց գործերը և երկկարգ շարքով
կանգնում են այն փողոցներում, որոն-
ցով անցնելու է Էմիրը: Էմիրի մօտենա-
լուսն պէս մարդկանց կանգնած շարքերը
յարգանքով և խորին լուրջութեամբ խո-
նարում են իրենց գլուխները և մօրեւ-
ները չկուտ: Իսկ շատերը նոյն իսկ ե-
րեսն ի վայր են ընկնում, խոստովանու-
մով որ իրենք անարժան են անմաքուր
աչքերով նայիլ Էմիրը էլ մուսնինիս
պայծառ դէմքին:

Էմիրը իւր երկրում ճանապարհորդե-
լիս ահապին ծախքերի տակ է ձգու-
մ բէկերին, որոնք պարտաւոր են Էմիրի
և իւր բազմաթիւ շքանշան ծախքը
հոգալ: Սակայն բէկերն էլ իրենց
կարգին գիւղացի և արհեստաւոր
դասին են հանում այդ ծախքերը, այն-
պէս որ վերջ ի վերջոյ խնդր ժողովրդի
վրայ է ծանրանում ամբողջ բեռը:

Էմիրին իւր ճանապարհորդութեան
ժամանակ ուղեկցում են բարձրաստի-
ճան պալատական բէկերը, մի քանի
գունդ սարկաւազներ և դուր-բիշարներ
խույրը: Դուր-բիշա կընշանակի ստրուկ
երեսայ, Դուր-բիշաներն առաջնորդ
ընտրուած էին գերեզմանների դա-
ւանները: Դրանց պաշտօնն է Էմիրին
զուարճացնել, երգել, պարել և այլն:

Էմիրի մուտքի օրը նոյն քաղաքի բէկը
պարտաւոր է նրան նուէրներ տալու.
նուէրները սովորաբար լինում են հետե-
կաները. մէկ աղետաւորած ձի իւր վրա-
յի արծաթապատ, ոսկեհուռ թամբով և
ասպաղնով. ինն հատ թանկագին, ար-
ծաթէ և ոսկէ թիւերով ասեղնազօրած
խալաթ. Էմիրի գնալու օրը 14 հակ-
խալաթ, ամեն մէկում 9 հատ. 14 աղ-
նուառահմ նոսրի և 40 ից մինչև 60,000
թիւնգա առձեռն դրամ, որ մեր փողով
կանի 8—12,000 բուրլի: Բացի վերոյի-
շեաներից՝ Էմիրի նոյն նահանգում գտ-

մին երրորդ անգամ լինելով այս օրերս
անակնադի, մի ուրիշը մի ամիս առաջ
էր գաղաքները իւր գործառնութիւնը,
իսկ մի քանիսն էլ երկու ամիս առաջ:
Մնակապող դերձակները մէջ կան որ
20—25000 բ. բաց են ցոյց տալիս, իսկ
մնացածներն աւելի փոքր գումարներ—
500 բուրլուց մինչև 1500 բուրլի: Կրի
զիսը բոլորովին յուսահատեցրել է ժողո-
վրդին և շատերը վերադառնում են ի-
րենց հայրենիքը: Դրամական տագնապի
այս միջոցին գողութիւնները շատացել են:

— Պ. Լուրդուիկ Սերգէյեանի ի յիշա-
տակ իւր ծնողների իւր հաշուով նորոգել
է տուել տեղիս ս. Աստուածածին եկե-
ղեցին թէ ներսից և թէ դրսից:

— Տպուած է տեղիս ս. Լուսաւորիչ
եկեղեցու երէցփոխի 1901 թ. գործու-
նէութեան համաժողովի հաշիւը: Այդ հաշիւը
քննելու համար ժողով է նշանակուած
մայիսի 5-ին: Հաշուից երևում է, որ 1901
թուին եկեղեցին մուտք ունեցել է
17,238 բ. 53 կ., իսկ ծախս եղել է
11,733 բ. 38 կ.:

ԹԱՏՐՈՆ

Արքեպիսկոպոս թատրոնը 2—3 տարի
ժամանակով փակուելով, Թիֆլիսը դուրս
չի մնալու օպերաներից: Յովհաննէս Գե-
որգեան Փիթոյեանը վարձում է վրաց
աղետաւորների թատրոնի երկու տարով
օպերաների ներկայացման համար: Պ.
Փիթոյեանը յիշեալ թատրոնի շինութեան
մէջ անհրաժեշտ փոփոխութիւններ է
անել տալիս և յարմարեցնում օպերաների
ներկայացման:

Պ. Յ. Փիթոյեանը սովորական ան-
տրպերները չէ և փող աշխատելու հա-
մար չէ, որ ձեռնարկուած է օպերաների
ներկայացման գործին: Պարտք է ինչ-
պէս և Փիթոյեանների տունը գեղա-
րուեստին նուիրուած են և մեծապէս նը
պատել են Թիֆլիսում գեղարուեստի
զարգացման գործին:

Նուսիւր ընթացքում բէկը պարտաւոր է
ամենայն օր 150 անձի համար զուտաօր
խանձ պատրաստելու: Հիւրերի համար
պատրաստած սեղանը, զուտաօրխանձ
է կուտում: Սեղանը լի է լինում օրսի թըն-
չունների բազմաթիւ խորտիկներով,
ոչխարի մսով պատրաստուած փլավով,
որ իրենց ամենօրեայ սիրելի կերակու-
ն է, տեղական քաղցրատեսիլներով և քաղ-
ցըր օշորակներով: Վերջինս տեղական
լեզուով չենթիշ է կուտում: Անկախ
քաղցրատեսիլը, կոնֆէկտները և այլն է-
միր շքանշանի անհամար վերջնում են
և ծախում իրենց օգտին: Սովորաբար
զուտաօրխանք բէկերը երկպառակ և եռա-
պատիկ աւելի են պատրաստում, որպէս
զի Էմիրի բարձր հանձնութիւնը դրանք
Ամեն մի բէկ թէ հիւրերի թիւի համար
է թանկագին ընծաներով աշխատում
է գերազանցել միւսներին և իւր նախը-
դից: Մեր վերին միմիայն սովորական
ընծաների մասին յիշատակեցին: Պարզ
է, որ ամեն մի նահանգի բէկ նուէրներ
տալիս է Էմիրին այն չափով, ինչ չափով
որ եկամուտն է: Էմիրն էլ իւր կողմից է
ընծաներ տալիս բէկերին, որոնք պար-
տաւոր են խոնարհութեամբ ընդունել,
որպէս զի չվերադարձնել Էմիրին:

Երեմիան-երեմիան բէկերն իրենց իրա-
ւասութեան ենթակուած նահանգների
ամենազեղեցիկ կանանց և աղջիկներին
ուղարկում են Էմիրի կանանցի համար,
իսկ գեղեցիկ տղաներին դուր-բիշաների
կոմպլէկտը լրացնելու համար...

Երկրի հազուադէպ թաշտիկների որոն-
քները նոյնպէս ուղարկում են Էմիրի
համար: Այսպէս, ըստ մուսուլման աշխար-
հայեցողութեան, երկրի ամենալաւ,
ամենագեղեցիկ պէտք է Էմիրին պատ-
կանի և ուրիշ ոչորի:

(Գրաւորակութիւն)

Մ. Յարութիւնյան

Պ. Եսայի Փիթոյեանի գործն է Թիֆ-
լիսի արտիստիքական ընկերութեան շի-
նութիւնը իւր փառաւոր թատրոնով, իսկ
զրա կրտսեր եղբայր պ. Յով. Փիթո-
յեանը հին արքունական թատրոնում
տասնեակ տարիներ առաջ պահել և
պահպանել է օպերային նշանաւորութե-
ան, որի վրայ բայի իւր անձնական եռանդը,
հմտութիւնը դրսեւոր, վրայ է տուել
և մեծ գումարներ, իւր կարողու-
թիւնը: Յոյս ունենալով, որ պարտի
աշխատութեամբ Թիֆլիսն առաջնորդում
կունենայ օպերաների համար ընտրի-
լուծմը. թող սակաւթիւ լինին երգիչ-
ները, բայց ընտրի լինին, հնարից չը
լինին. Բորիսենկօ, Գերասիմենկօ և դրանց
նման երգիչներից կշտացել են:

ԶԱՐԲԱՆԸՆԻ ԳՈՐԾԻՆԵՐ

Նոր-նախնայանի հայուհեաց խնամա-
տար ընկերութիւնը իւր գործունէու-
թիւնը վերջացրեց և հաստատուեցաւ
կանանց մի նոր ընկերութիւն ներառու
կանաւորութեամբ: Աւելի լաւ է ասել,
հաստատուեց նոր ընկերութեան նորաժող-
կանաւորութիւնը և հինը իւր գոյութիւնը
վերջացրեց, եւ դա շատ բնական մի բան
է մեր փոքրիկ հասարակութեան մէջ,
ուր գործում է միմիայն կարողութիւն
ունեցող եկեղեցական հոգաբարձութիւնը,
60,000-ից աւելի գրամազուլ ունեցող
Բարեգործական ընկերութիւնը, ուր հաս-
տատուում է մի նոր կառույց ընկերու-
թիւն, իսկ դրանից առաջ էլ պ. Մ.
Բալաբանեանի ջանքերով հիմնուեց մի
ընդհանուր բարեգործական ընկերու-
թիւն նորաժող կանաւորութեամբ, որի
անդամները նոյնպէս մեծ մասամբ հայեր
պիտի լինին անշուշտ, աւելորդ էր դա-
ձեալ ուրիշ ընկերութիւններ ունենալ, և
ահա այդ պատճառով փակեց երեսնաւ
Մարդասիրական ընկերութիւնը, ապա և
Հայուհեաց խնամատար ընկերութիւնը:
Այժմ վիճելի խնդիր է համարում թէ
Հայուհեաց հին ընկերութեան ժառանգն
մը է: Սյուտով երկու կարծիք կարող չէ
լինիլ. ժառանգը մեր թիմական դպար-
նացն է, որովհետեւ այդպէս է ասու-
կանաւորութիւնը: Էլ ինչու են ուրեմն
վիճում, ինչու են դէս ու դէն ընկնում:

Իսկպէս ոչ որ չէ վիճում, ոչ որ
դէս ու դէն չի ընկնում. միակ մեր
տխրահաւի գազա հրապարակախօս Գր.
Չալուչեանն է, որ թող է բարձրաց-
նում, աղմուկ հանում: Ամենքն էլ համա-
ձայն են, որ հին ընկերութեան ժառան-
գը մեր դպարնացն է. բայց գանգաւ
ծանրակշիւ պատճառներով յարմար դա-
տեցին բոլոր անդամները դիմել Վեհա-
փառ Հայրապետին և խորհել, որ եթէ
կարելի է հին ընկերութեան կանոնա-
դրութեան այն յօդուածը, որով դպար-
նացին է մնալու ընկերութեան կարո-
ւթիւնը, Վեհափառի իշխանութեամբ,
որպէս կանոնադրութեան հաստատող,
փոխուի և դրամազուլան անցնի քաղա-
քիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցուն, որովհե-
տեւ այդ եկեղեցին մինչև օրս տարեկան
600 բ. նպաստ է տուել տեղիս Հռիփ-
սիմեան ընկերութեան, որին գլխաւորա-
պէս օժանդակում էր հին ընկերութիւնը,
և այսօրհետեւ ևս, հաւանօրէն, պիտի շա-
րունակէ այդ նպատակ տալ: Սա մի
ցանկութիւն է, մի խնդիր է, որ Վե-
հափառ Հայրապետը կարող է կատարել
կամ ոչ: Միթէ յանցանք է խնդրել
կամ ցանկութիւն յայտնել: Բայց թէ պ.
Գր. Չալուչեանն ինչ հիման վրայ
կամ իրաւունքով է պահանջում, որ նոր
ընկերութիւնը հին ժառանգը լինի—այդ
մեղ անհասկանալի է. նա իրաւաբան է,
ուրեմն և, պէտք է ենթադրել, երկի իրա-
ւաբանական մի օր և ինչ հիմք ունի Բայց
նա իւր հիմքը ժողովի մէջ գտնէ մեղ
չպարզեց: Միայն այսօրս կանանց, որ
պ. Գր. Չալուչեանի ցանկութիւնը
նախ այն էր, որ հին ընկերութեան
ժառանգը լինի... Բարեգործական ըն-
կերութիւնը. բայց տեսնելով, որ այդ չի

աջուում, հնարեց նոր ընկերութիւն
կազմելու խնդիր, իւր մի քանի համա-
խոհներով ժողով գումարեց, իւր կազ-
մած ծրագիրը ներկայացրեց և ուղար-
կեց ի հաստատութիւն. բայց որովհետեւ
հարկ էր եղել այդ կանաւորութեան
մէջ ևս մի երկու փոփոխութիւններ
մտնել, ուստի և այդ փոփոխութիւն-
ներն աւել էր ինքնապիտիւն և հաստատու-
տուել: Ահա թէ ինչու տ. Բեշկեանցը
և ուրիշները բուռն կերպով բողոքեցին
պ. Գր. Չալուչեանից այդ մարտի վար-
մունքի դէմ և զայրացան: Պ. Գր. Չալ-
ուչեանցը ժողովում լռեց և այժմ...
սպասում է մամուլի մէջ: Հարմանալի
գործիչ է այդ մարդը և նրանից կարելի
է ամեն բան սպասել: Խելացի խօսել
չգիտէ, բայց չգիտէ նաև խելացի լու-
թիւն պահել:

Հատ լաւ է ասում տիկին Եր. Հասպա-
ղեանցը, երբ պ. Գր. Չալուչեան հարց-
նում է, թէ ինչի մինչև այժմ մեր
գիւղերը մտահան էր արել. ինչու բա-
րեգործական ընկերութեան հազարներ
տակը դրել, նստել է վրան. միթէ մինչև
այժմ կարելի չէր գիւղերի համար մի
փոքրիկ հիւանդանոց չինել, որին գիւ-
ղացիներն իրենք էլ մեծ ուրախութեամբ
կը մասնակցէին, միթէ գիւղացու կա-
րիքները վրայ բար. ընկերութեան խոր-
հրդի անդամ պ. Մ. Բերեբեանը ընթ-
անգամ խնդրել է խորհրդի ուղարկու-
թիւնը: Բայց չէ. նրան պէտք է պատ-
րաստի փող—ասումն ստանալու, թող
հանելու համար, ինչպէս որ պատրաստի
առաջարկ, պատրաստի միտք:

Եւ ինչ հարկ կար այս փոքրիկ, ներ-
քին խնդիրը հրապարակել վրայ ձգելու,
փոքր-փոքրիկ. միթէ հնարաւոր չէ
մեզանում լուռ ու մունջ գործ անել:
Ինչ կապ ունի մեր եկեղեցիների պայ-
ծառութիւնը հին ընկերութեան 27,000-ի
հետ. փառք Աստուծոյ, ս. Լուսաւորիչ
եկեղեցին դեռ անցեալ տարի նորոգուեց,
այժմ էլ շարունակում է նորոգուել ա-
ռանց ընկերութիւնների փողերին, ա-
ռանց նոյն իսկ եկեղեցու գումարին
ձեռք տալու: Զարեփեանի պէս քահա-
նաները միշտ հնարաւորութիւն ունին
առանց աղմուկի, առանց թող հանելու
գտնել միջոցներ եկեղեցին պայծառ պա-
հելու համար. Աստուած օրհնէ Պապը
վեհաներին, Աստուած օրհնէ ժողովրդին,
որոնց սրտի, հոգու մէջ է փառաբանած
եկեղեցին... Ի հարկէ, պ. Գր. Չալուչե-
անը կարող է մեծ-մեծ խօսել, լաւ
քարոզիչներ պահանջել, երգեցիկ կանո-
նաւոր խումբ ուղիւ, որ տարին մի
անգամ եկեղեցի մանելիս գտնէ գոհ մնալ,
բայց միևնոյն ժամանակ ոչ մի կոպէկ
չտալ ոչ քարոզիչ, ոչ խումբ ունենալու
և ոչ առհասարակ մի օր և ինչ հանրօ-
գուտ գործի համար, այլ միայն ձրի
գոռով, ձրի պահանջով, ձրի դատաւի-
տել: Եւ այդ մեր օգալմանայի գործիչ-
ներն յատկութիւնն է: Իսկ ճշմարիտ
գործիչը համ փող կլտայ, համ գործ
կանէ, համ էլ լուռ կըմնայ, գտնէ թող
չի բարձրացնիլ:

Ի վերջոյ այս էլ աւելացնեմ, որ նոյն
երեկոյեան, երբ Հայ. Խնամատար ընկե-
րութիւնը կոչուած էր իւր հաշիւները
փակելու համար և երբ որ գործերն ա-
ւարտելով արդէն անդամները ցրուած
էին, պ. Գր. Չալուչեանը և համախոհ-
ները մինչև վերջը պինդ նստած են
մնում իրենց տեղը և.. նոր ընկերու-
թեան վարչութեան ընտրութիւններ ա-
նում. և նոր ընկերութեան շատ ան-
գամներ, անգիտակ դեռնաց մտադրու-
թեան, հանգիստ սրտով հեռացած էին,
կարծելով թէ նոր ժողով պիտի կազ-
մուի, քանի որ ոչ ժողովից առաջ, ոչ
միջում և ոչ յետոյ և ոչ իսկ մի խօսքով
այդ մասին յայտարարուած էր մէկին...:
Սրան ինչ կասէ մեր «ղաւթանալի» գոր-
ծիչը:

X.

Նոր-նախնայան:

ԻԶԼԱՆ ՄԻԲՈՅԵԼ ԲԵՀՐՈՒԹԵԱՆ

Սրանից քսան և երեք տարի առաջ
եկա Թիֆլիս մի կայտառ երիտասարդ,
Գովկասի ճանապարհների հաղորդակցու-
թեան ինձններ, և սկսեց հետաքրքրուել
հայոց ներկայացումներով, որոնց այդ
ժամանակ ես էի ղեկավարում: Նա կարճ
միջոցում մտնումայս մեղ դերասաններիս
հետ:

Նա հայերէն չգիտէր, բայց հիշ էր
թափում սովորել և, գտնուելով ամեն օր
մեղ հետ, դարձել էր մի տեսակ ան-
հրաժեշտ անդամ մեր խմբի: Նա սիրում
էր և հաւանում բեմը և, իբրեւ երգութեալ
թատերասէր, աշակցում էր մեր թատ-
րոնական գործունէութեան, որը նոր էր
սկսուած:

Նա այն աստիճան մտնումայս մեղ,
որ իւր կիսատ պատ հայերէնով յանձն
առաւ մի քանի անգամ դերակատարու-
թիւն և փառաւորապէս խաղաց Պուլպու-
լեանի դերը («Անանուն կատակ» կոմե-
դիայում), ձարտարովի դերը («Գիշեր-
վան սարը խնդ է» ի մէջ) և կարծեմ ուրիշ
մի երկու համանուն պիէսներում:

Հայ դերասաններին և հայ բեմին այն-
քան սրտագին վերաբերուող Միքայէլ
Բեհրութեանն էր, որ, չնայելով իւր ա-
րեստիկապատկան անգիտ լինելուն, սիրով
մօտեցաւ այն հայ բեմիններին, այն հայ
խմբակազմ դերասաններին, որոնք աշ-
խատում էին ստեղծել, հիմք դնել և
քաղաքացիական իրաւունք ձեռք բերել
հայ թատրոնի համար, որպէս զի ընդ
միշտ գոյութիւն ունենար այն:

Իբրեւ պատկ նրա թատերադրական
եռանդի, պիտի յիշեցնեմ և այն, որ նա
հրատարակեց մի քանի վոզդիլներ, այն
է «Անանուն կատակ», «Բեմի ամուսնու-
թիւն» և «Բէկերը բիւռ» հանձնը և այլ
մի քանի յօդուածներ այն ժամանա-
կայի հայ թատրոնի մասին, որոնց մէջ
խրատուում էր դերասաններին շրջա-
հատուել և առաջ տանել գործն ա-
րիւթեամբ:

Եթէ Բեհրութեանն ընդ միշտ մնալ
Թիֆլիսում, նա շատ կընպաստէր թատ-
րոնական գործին, բայց աւաղ, նա ստի-
պուած էր հեռանալ Ռուսիայի խորքը,
պատկուելով իւր Բազում եղած ժամա-
նակ, մի նմանապէս հայ թատրոնը հա-
մակարդ օրիորդի հետ Ելուրեանց աղ-
պանուելով:

Նա կրեց իւր մահկանացուն այս տա-
րայոյ յունուար ամսին, Սամարա քաղա-
քում, թողնելով սուգի մէջ իւր օրերի-
կներին և դերասան կնոջը:

Նրա մահուան դուժը բարեկամներից
ոչոքի վրայ տպաւորութիւն չգործեց,
որովհետեւ ժամանակը, ասում են, ամեն
լայն մոռացնել է տալիս. եւ այդ միայն
պատահում է մեր հայերիս մէջ:

Հանգիստ ոսկորներով, իմ աչնիւ բա-
րեկամ, թող օնրի ինձ քո հոգին, յի-
շատապէղ ոչ յիշուու համար:

Գ. Չալուչեան

ԹԶԱԿՈՒԹԻՆՆԵՐ

ՆՈՐԱԿ ԳՐԱՆՍՍԻՍԻՑԻՑ
(«Նոր-Դար»-ի Բարեկցութիւն)

Գնասական հայ ուսանողը*)
ՊԱՐԻՉ, 10 մայիս. — Գնասականութեան
ժամանակ Սիւլեան (Ռուբին) վե-
րին աստիճանի ամբարտաւան և նոյն
իսկ յաճախ լիւր դիւր մը ունէր, միշտ
կրպակէր, թէ ինք անմեղ է, և չէր հաս-
կնալ, թէ ինչու գինը ձեռքաւորած են
և ինչ իրաւունքով ուրիշներ կողմն
գինը դատել, թէ մարդիկ իրաւունք
չունին զինք

Типографія А. И. Петрова Годов. ц № 12 Телефонъ № 387.